

SULEVI RIUKULEHTO
FT, YTM, tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti, Epanet-verkosto

Mitä on aluehistoria?

Jos Internetin tai tieteellisen kirjaston haku-koneeseen syöttää sanaparin *'regional history'*, näytölle ei lävähdä satojen sivujen pituudelta kirjoja ja artikkeleita. Mutta pitäisi lävähtää. Maailmassa, jossa kansalliset rajat menettävät merkitystään, aluenäkökulma tulee päivä päivältä tärkeämmäksi myös historia-tieteissä. Valtio menettää toimivaltaansa molempiin suuntiin: ei pelkästään ylikansallisille ja globaaleille tekijöille vaan myös paikallisille, valtiota pienemmille toimijoille. Globaalissa, verkostoituneessa maailmassa alueista on tullut entistä näkyvämpiä ja vaikutusvaltaisempia. Paikallisuutta on kaikkialla. Tämä ei ole erityisen uusi havainto. Yhdysvaltalainen filosofi John Dewey esitti jo vuonna 1920 *Dial*-lehdessä, että ainoa todella universaali asia on paikallisuus (teoksessa Hurt 2001, 176). Globaalin paikallisuuden maailmassa Deweyn päätelmä on pätevämpi kuin koskaan.

Monessa maassa historia on perinteisesti ollut yksi kansallisista tieteistä. On kirjoitettu kansallista historiaa. Historioitsijoilla on ollut kansallinen tehtävä – jopa indoktrinaatioon asti. Suomalainen historiantutkimus jakautuu edelleen Suomen historiaan ja yleiseen historiaan, vaikka näiden rinnalle onkin kehittynt

monia erillishistorianaloja, kuten talous- ja sosi-aalihistoria ja aatehistoria. Kaikissa tieteissä rajankäynti ei ole yhtä jyrkkä: ajatus erikoistumi-sesta Suomen biologiaan kuulostaa pilailulta. Erottelua ei ole tehty kaikissa kansallisissa tieteis-säkään: meillä on Suomen kieli ja kirjallisuus, mutta ei esimerkiksi Suomen musiikkia tai Suomen kansantaloustiedettä. Näyttää siltä, että historioitsijoille on annettu tai he ovat omak-suneet aivan erityisen kansallisen tehtävän. Tämä ei ole pelkästään suomalainen tai pohjoismainen ilmiö.

Amerikkalaisen historiankirjoituksen suurilla nimillä on ollut voimakas amerikkalaisuuden painotus: tapahtumahistoriaa on selitetty Yhdys-valtain länsiliikkeellä ja sen jatkumisella amerika-nisaationa koko maailmaan. (Turner 2008.) Aatehistoriassaan yhdysvaltalaiset historioitsijat muodostivat 1950-luvulla niin kutsutun *American mind*-koulun (esim. Commager 1950, Persons 1958). Sen perusteeksi on, että amerikka-laisuus ei tullut Euroopasta, vaan syntyi vasta Uudessa maailmassa. Vastaavasti Ranskassa on kehitetty ranskalainen paikallishistorian ja mikrohistorian perinne. On etsitty ranskalaista mentaliteettia – ja löydettykin. (Braudel 1986/1990; Le Roy Ladurie 2001.)

Ei ole tarkoituksenmukaista kuormittaa tätä katsausta lisäesimerkeillä. Historiatieteellä on ollut ja on edelleen vahva kansallinen tehtävä (Isern & Shepard 2006). Toki on olemassa myös muunlaista historiankirjoitusta. En väitä, että historioitsijat olisivat tehneet pelkästään kansallisia tarkasteluja, mutta väitän, että kansallinen tarkastelukulma on ollut turhan hallitseva. Kahden puolen valtionrajaa kirjoitettu sotahistoria – vaikka tutkijoilla olisi pääsy samoihin lähteisiin – on usein johtanut kovin erilaiseen tulkintaan. Joskus on vaikea uskoa, että kyseessä on sama sota. Tähän on monta syytä. Usein lähteet ovat vieneet tutkijaa: kun tarkastelutasona on valtio tai kansa, lähteetkin on rajattu kansallisesti. Se on ohjannut näkökulmaa. Tilajakin on varmasti joskus vienyt tutkijaa: kun on haluttu kansallista historiantulkintaa, sitä on myös kirjoitettu. Sekin on mahdollista, että tutkimusperinne on vienyt tutkijaa mennessään: historioitsija on syyllistynyt eräänlaiseen likinäköisyyteen, kun on haluttu liittyä samaan joukkoon tai samaan keskusteluun kollegojen kanssa. Se on houkuttavaa ja tavallisesti tarkoituksenmukaistakin. Ei tahallaan kannata jättäytyä yksinäiseksi sudeksi. Jälleen on pakko korostaa, että toisenlaistakin historiankirjoitusta on aina tehty.

Viimeisten 15–20 vuoden aikana yhteiskuntatieteilijät ja humanistit ovat alkaneet kiinnostua alueista historian prosessien ymmärtämisen välineinä. Tämä liittyy osaltaan yhteiskuntatieteiden niin sanottuun kulttuuriseen käänteeseen. Tilan ajallisuus ja ajan tilallisuus ovat keskeisiä ajatuksia kulttuuriperintöön, kertomuksiin, muistoihin ja kollektiiviseen muistiin liittyvissä keskusteluissa tieteenaloista riippumatta. Nämä teemat ovat levinneet yhtä lailla historian, maantieteen kuin vaikkapa arkkitehtuurin tutkimuskirjallisuudessa. (Diaz Viana 2013, 91–113, Sanabria 2011, Rincón 2010, Lorenz 2012, 36–43, Ortiz García 2008). Tilan ja tilallisuuden teemoista on järjestetty erilisiä tutkijatapaamisia, aluehistorian ryhmiä on sisällytetty yleisempien konferenssien ohjelmaan. Historioitsijat, aluetieteilijät ja maantieteilijät ovat tavanneet esimerkiksi RSA:n Euroopan konferenssissa Tampereella 2013 ja maailmankongressissa Brasilian Fortalezassa 2014. Marraskuussa 2015 osallistuin ensimmäiseen Afrikan aluehistorian

tutkijatapaamiseen Etelä-Afrikan Vanderbijlpar-kissa. Samalla aluehistoria on tunkeutunut historiatieteiden tutkimusraportteihin, -hankkeisiin ja tuotoksiin siinä määrin, että omaankin kirjastooni on kertynyt hyllyllinen kirjoja, joissa aluehistoria esiintyy otsikkotasolla. Toistaiseksi käsite on vielä nuori. Eri kirjoittajat tarkoittavat sillä hieman eri asioita. Kuitenkin ala on jo niin harrastettu, että keskusteluun on jo ehtinyt syntyä myös käsite ”uusi aluehistoria”, jota käyttämällä ilmeisesti pyritään erottautumaan vanhasta saksalaisesta *Landesgeschichten* perinteestä. Jos näin halutaan ilmaista, oma tehtäväalani Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa on juuri *uutta* aluehistorian tutkimusta.

Historia tarvitsee aluenäkökulmaa

Aika, tapahtuma ja kertomus ovat historiatieteiden kolme peruskäsitettä, *paikka, tila ja maisema* maantieteen. Peruskäsitteet rinnastuvat mielenkiintoisesti toisiinsa. Tapahtuma on erityinen, merkityksellinen kohta ajassa, aivan kuten paikka voidaan ymmärtää merkitykselliseksi kohdaksi tilassa. Mielessä historia muodostetaan kertomukseksi tapahtumasta – se on joko henkilökohtainen tai kollektiivinen – aivan kuten paikka tulkitaan mielessä maisemaksi. (Peruskäsitteistä ks. Tuan 1977/2011, 3–7; Riukulehto & Rinne-Koski 2015) Näistä kahdesta käsitekorista on versonut kaksi rikasta tutkimusperinnettä – historia ja maantiede ovat niin sanottuja kehystieteitä, joiden avulla muiden alojen tutkimus jäsentää kohdettaan. Valitettavasti ne ovat vähän liiankin itsenäisiä ja toisistaan riippumattomia. Historia ja maantiede voisivat keskustella enemmän.

On pakko myöntää, että maantieteilijät ovat yleensä olleet kiinnostuneempia ajasta kuin historioitsijat tilasta. Historiassa on useimmiten kysytty ”kuka”, ”milloin” ja ”miksi”. ”Missä”-kysymyksiä ja sen johdannaisia (”millä vaikutusalueella”, ”mihin suuntaan”) kysytään harvemmin. Puheen- vuoroja yhteyden rakentamiseksi on toki kuulu historiatieteissäkin. (Esim. Febvre 1922/1970; Dardel 1946, 85; Braudel 1958/1969, Fox 1971, 19–23.) Tilan ja ajan tarkasteleminen tutkimuskysymyksinä samanaikaisesti antaisivat olennaisesti

paremmat lähtökohdat myös sellaisten syvempien kysymysten ymmärtämiseksi kuin ”miksi” ja ”millä seurauksella”. Sekä ajalla että tilalla on oma merkityksensä.

Historioitsijat ottavat aluerajauksen yleensä annettuna. On varsin tavallista, että tutkimushetkellä vallitsevat aluerajat projisoidaan anakronistisesti menneisyyteen. (Binnema 2006, 17.) Tyypillisimmillään tutkimusalue noudattaa valtionrajoja tai sen hallinnollisia osia. Jos rajat muuttuvat, tutkimus pysähtyy uusiin rajoihin. Kun historiointisija tarkastelee valtiota pienempää yksikköä, alueeksi valitaan tavallisesti jokin valtion hallinnollinen osa (kunta, lääni, maakunta). Jos valtionrajat ylitetään, kohteeksi otetaan valtioiden monikerta. Muut kuin hallinnolliset alumuodostumat ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Kuitenkin historiointisijat ovat täysin tietoisia siitä, että ilmiöt eivät pysähdy hallinnollisiin rajoihin. (Jordan-Bychkow 2006, 107.)

Paikallis- ja maakuntahistorioita laadittaessa pitäydytään kunta- ja kihlakuntarajoissa. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan maakuntahistoriaryhmä aloitti työnsä 1930-luvun vaihteessa pohtimalla tarkastelualuetta. (Luukko 1945/1987, 7–8.) Työ aloitettiin Kyrönmaalta, mutta päätettiin laajentaa kohta koko suomenkieliselle Etelä-Pohjanmaalle. Rajat olivat kuitenkin epäselvät moneen suuntaan. Käytännössä Virrat ja Ähtäri jätettiin ulkopuolelle, Evijärvi otettiin mukaan. Näin saatiin tutkittavalle alueelle rajat. Seuraavassa vaiheessa rajat projisoitiin keskiajalle ja myöhemmin edelleen kivikaudelle. Jokainen meistä ymmärtää ja varmasti myös jokainen tuon historiatoimikunnan jäsenistä ymmärsi, että näin saatu aluerajaus ei kohtele oikeudenmukaisesti tarkasteltavia ilmiöitä. Muinaisuuden ilmiöt eivät pysähdy tutkimusalueen rajalle. Kun Keski-Suomen lääni perustettiin 1960, Ähtäri jäi uuden Vaasan läänin osaksi. Niinpä se otettiin mukaan uudempiin maakuntahistorian osiin, viidennestä osasta eteenpäin.

En tarkoita, että Etelä-Pohjanmaan maakuntahistoria olisi huonosti tehty. Maakuntahistoriat ovat suurtyö, jonka tekemisestä voimme syystäkin olla ylpeitä. Maakuntahistorioiden rajauslogiikka paljastaa kuitenkin selvästi, kuinka poliittis-hallinnollinen rajanmäärittely ja tarkoituksenmukaisuus

ohjaavat historiankirjoituksen tutkimuskohteen rajausta ja vaikuttavat samalla välillisesti sen tuloksiin.

Niin sanottu yleinen historia potee samaa poliittis-hallinnollista harhaa. Tarkastelu tapahtuu valtioista muodostuvien yksiköiden varassa. Valtiot käyvät sotia, liittoutuvat ja solmivat kauppasuhteita. Tämä tehdään näkyväksi kartoilla. Valtiollisessa kartassa poliittis-hallinnolliset yksiköt erotuvat kirkkaina väreinä ja terävinä rajalinjoina. Rajamuutoksissa yksi väri muuttuu taikaiskusta toiseksi. Todellisuudessa näin teräväpiirtoisia rajoja on hyvin vähän: luonnossa, rakennetussa ympäristössä ja kulttuuri-ilmiöissä rajat ovat epäselviä.

Afrikassa valtioiden rajat luotiin siirtomaavaltioiden tarpeisiin poliittisilla päätöksillä. Afrikkalaisten kulttuuriset ja toiminnalliset rajat leikkaavat nykyisiä rajalinjoja. (Esim. Etiopiasta Pankhurst 1997.) Afrikan valtioiden rajat ovat tunnetusti keinotekoisia, mutta vastaavia esimerkkejä löytyy muualtakin. Meksikon ja USA:n raja halkaisee yhtenäisen kulttuurialueen Arizonan ja Sonoran osavaltioihin. Siitä on käytetty nimitystä Pimeria Alta. (Griffith 2011. Ks. erit. s. 113.) Raja ei perustu kulttuurisiin eroihin, vaan Meksikon ja Yhdysvaltain sotaisiin suhteisiin.

Kanadan ja Yhdysvaltain välinen raja luotiin vuoden 1846 kompromississa. Se kulkee 49. leveyspiiriä pitkin Winnipeg-järvestä länteen. Jokainen ymmärtää, että luotisuora viiva preerialla ei ole todellinen raja: se jakoi Oregonin asutuksen kahtia, samoin rajaseutua asuttaneet intiaaniheimot ja metis-väestön. Se ei ole luonnontieteellinen raja, geologinen raja eikä ilmastollinen raja. Se ei ole kieliraja eikä etnologinen raja. Minkään kulttuuri-ilmiön raja ei kulje tuossa leveyspiirissä. Kyseessä on pelkästään ja yksinomaan poliittinen rajanveto. Kuitenkin 49. leveyspiiri on erottanut kanadalaisen ja yhdysvaltalaisen historiankirjoituksen ja niiden tutkimuskohteet jyrkästi toisistaan. Molemmilla on ollut omaan valtiolliseen historiaansa liittyvät kiinnostuksensa. Raja-alueet ylittäviä ilmiöitä ei tutkittu kummassakaan maassa. Tämä on teemana Sterling Evansin toimittamassa kirjassa: *The Borderlands of the American and Canadian Wests. Essays on the Regional History of the Forty-ninth Parallel.* (2006.)

Aluehistoriallisten kysymyksenasettelujen nousu osuu näihin perinteisen historiankirjoituksen hämäräkohtiin. Huomio kohdistetaan ylikansallisiin, komparatiivisiin ja raja-alueita leikkaaviin historioihin. Useiden kymmenien vuosien kielellisen kiinnostuksen jälkeen historiasta kiinnostuneet tutkijat ovat alkaneet siirtyä sellaisiin tutkimuskäsitteisiin kuin *alue*, *tila* ja *paikka* myös historian tutkimuksen yhteydessä.

Euroopassa aluehistoriallisten kysymyksenasettelujen nousu liittyy Euroopan unionin regionalisaatioon ja desentralisaatioon, joka korostaa alueiden Eurooppaa, (Johansson 1999, 27) mutta samankaltainen kiinnostus valtaa alaa muuallakin maailmassa. Alueellisuus on saanut monenlaisia ilmenemismuotoja historiankirjoituksessa. Theodore Binnema erottaa kolmenlaista kiinnostusta: Valtion rajoja leikkaava historiankirjoitus tutkii maiden välisen kehityksen eroja ja yhtenevyyksiä. Komparatiivisilla menetelmillä voidaan vertailla maita, joilla ei välttämättä ole lainkaan yhteistä rajaa. Raja-alueiden historioissa tarkastellaan rajan merkitystä ihmisten arkipäiväisessä elämässä ja arjen ilmiöissä. (Binnema 2006, 35–36.)

On ehkä vielä liian aikaista puhua historian spatiaalisesta tai tilallisesta käänteestä. Uudenlaista tilallista kiinnostusta on kuitenkin nähtävissä, ja sillä on yhtymäkohtia myös moniin jo vakiintuneisiin, historiaa alhaalta tarkasteleviin tutkimussuuntiin, kuten paikallishistoriaan, mikrohistoriaan, arkipäivän historiaan ja perhehistoriaan. Tilallisuus on olennainen osa narratiivista ja muistin paikkoihin liittyvää historian tutkimusta (esim. Nora 1983–1992). Paikalla voi olla ratkaiseva merkitys historian analyysille. Alueenäkökulmalla on paljon tarjottavaa tällaiselle historiankirjoitukselle.

Tilallisuus liittyy myös yleiseen globalisaatioanalyysiin ja regionalisaation aaltoon, joka korostaa paikan merkitystä menestyksen ja endogeenisen kasvun selittäjänä. (Klieman 2008; Hise 2009; Frisvoll & Rye 2009; Gerber & Gibson 2009) Sen vaikutus näkyy esimerkiksi EU:n ohjelmien ja strategioiden sisällöissä (esim. kauden 2014–2020 *Horizon*-, *Interreg*- ja *Leader*-ohjelmissä). UNESCO:n maailmanperintöluettelot (*World Heritage* and *Intangible Cultural Heritage*)

osoittavat maailmanlaajuisista poliittista kiinnostusta ilmiöihin, joissa tila ja aika yhdistyvät. (Heslon 2008, 24.)

Viimeaikaisella kiinnostuksella voidaan nähdä yhteys myös institutionaalisen ja evolutionaarisen taloustieteen uusiin suuntauksiin. Uuden institutionalismin edustajat ovat kiinnostuneet kaikenlaisista talouden institutionaalisista muutoksista, myös sellaisista, joilla on tilallinen perusta. (Keating 2007, 158.) Aluehistoria voi olla hyödyllinen voimavara globaalien ja alueellisen vuorovai- kutusta analysoitaessa.

Alueet instituutioina

Viimeaikaisessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa – ei vain kulttuurimaantieteen ja aluehistorian aloilla – alueetkin on alettu tulkita instituutioiksi. Valtio-oppiineen Oliver Nayn johtopäätös on, että institutionalisoitunut alue on enemmän kuin osa-alueidensa intressien summa (Nay 1997, 320). Kun alue institutionalisoituu, sen olemus muuttuu.

Alueiden ymmärtäminen instituutioina on historiatieteen kannalta kiinnostava kehitys, sillä instituutioiden muodostuminen (institutionalisoituminen) on ajallinen ilmiö. Se merkitsee, että aluetta ei enää käsitellä ikuisesti pysyvä vakiona. Tämä tekee kokonaisuuden hallinnasta entistä vaikeampaa. Alueestakin on tullut muuttuja.

Anssi Paasin mukaan alueen muodostuminen toteutuu nelivaiheisena institutionalisointiprosessina (Paasi 2002, 140). Kaikilla alueilla on

- 1) maantieteellinen alue
- 2) symboliset ilmenemismuodot
- 3) alueelliset organisaatiot
- 4) identiteetti tai aluetietoisuus.

Paasin mallissa institutionalisoituminen tapahtuu pääsääntöisesti juuri tässä järjestyksessä: alue hahmottuu, kun sille määritellään rajat, se liimautuu yhteen ja lujittuu vähitellen luodessaan alueellisia symboleja ja organisaatioita ja täydellistyy alueidentiteetin rakentuessa.

Spatiaalisen kiinnostuksen kasvaessa samantapainen ajattelu on noussut esiin aluehistoriassa, joka haluaa haastaa perinteisen taloushistoriallisen aluetutkimuksen. Sen sijaan, että alueet

määritellään kertaalleen ja pysyvästi käytettäväksi alueellisina luokkina kaikissa historian vaiheissa, ne pitäisi ymmärtää evolutiivisina prosesseina. Pohjimmiltaan alueen muodostuksessa ei ole kysymys hallinnollisesta määräyksestä. Aluetta ei voi manata esiin pelkällä mahtikäskyllä. Olemassaolon oikeutus on ensisijassa saatava omilta asukkailta ja alueen ulkopuolelta tilannetta seuraavilta. Alueelliset instituutiot, alueidentiteetti ja itse alueet muodostuvat ihmisten toiminnassa.

Fyysiset piirteet määrittävät aluetta tilana. Fyysisen ympäristön merkitys jää kuitenkin aika vaatimattomaksi, kun aluetta tarkastellaan historiallisena oliona. Ihmisen toiminta muovaa institutionalisoituneita tiloja, jotka muistuttavat vain etäisesti alkuperäistä fyysistä tilaa. Historiatieteen näkökulmasta alue luodaan vasta tässä institutionalisointiprosessissa. Alueella on historia vasta, kun sille muodostuu sosiaalinen olemus. Pelkän fyysisen ympäristön kohdalla voisimme puhua enintään luonnonhistoriasta. Tässä mielessä puhe alueen itsensä identiteetistä on harhaanjohtavaa. Identiteetti edellyttää ihmisen muistia – historiatietoisuutta. Ilman ihmistä alueella voi olla identiteetti enintään kalpeassa identtisyyden (samuuden) merkityksessä. (Ricoeur 2000, 98–128; Riukulehto 2013, 41–45; Piwnica 2014, 18; 129–132.)

Alueen muodostuminen on evolutiivinen prosessi. Alueet ovat sosiaalisesti itsenäisiä, mutta harvoin terävärajaisia. Useimmiten reunat vuotavat naapurialueille. Vahvan alueellisen kiinnittymisen, kotoisuuden ja samastumisen (*belonging*) aluetta ympäröi epäselvä vaihettumisvyöhyke. (Phythian-Adams 2007, 7.) Tällaiseen toimintaympäristöön ja vuorovaikutukseen alueinstituutiot syntyvät. On tilanteita, joissa muodolliset rajalinjat pikemmin jakavat kuin rajaavat yhtenäisiä alueita. On monia syitä, miksi alueet pitäisi ymmärtää yksilöiden ja instituutioiden valinnoissa jatkuvasti uusiutuvina ja uudeksi muotoutuvina luomuksina. Alue on ajallinen ja evolutiivinen prosessi; se muuttuu ajassa ja kokee samalla myös spatiaalisia muutoksia.

Leijonanosa kaikesta taloushistorian kirjoituksesta perustuu yhä pysyvien aluerakenteiden ihanteelle. Huomio kiinnitetään kansallisvaltion tai johonkin sen osarakenteeseen. Valtio nähdään

edelleen hegeliläisittäin teleologisena, kehityshistorian korkeimpana vaiheena. Tämä teleologia on hallinnut historiaa, taloustiedettä ja valtio-oppia jo parin sadan vuoden ajan. Historiankirjoitus on perustunut kansallisvaltioiden kansallisiin historiioihin ja talouspolitiikkaa on ohjannut kansantalouden etu.

Kaksi aluehistoriasta kiinnostunutta tutkijaa, Charles Phythian-Adams ja Bill Lancaster, luettelevat alueen muodostumisen keskeisiä tekijöitä toimittamassaan kokoelmassa *An Agenda for Regional History*. Phythian-Adams aloittaa määrittelynsä sosio-kulttuuriselta tasolta. Hän nimeää seitsemän alueyhteisön muodostumisen kriteeriä:

- 1) väestön keskittyminen
- 2) hierarkkinen rakenne
- 3) alueen sisäinen riippuvuus
- 4) itsetietoisuus
- 5) alueen intressien erottuminen kansallisista valtarakenteista
- 6) väestöllinen keskittyminen ja
- 7) alueellinen yhteenkuulumisen tunne (Phythian-Adams 2007, 8–9).

Bill Lancaster esittää lyhyemmän luettelon. Se koostuu lähes puhtaasti sosio-kulttuurisista tekijöistä: tila, kieli, kulttuuri, talous, poliittiset liikkeet, perinteet ja suhde kansallisvaltion. (Lancaster 2007, 24). Kumpikin määritelmä johtaa evolutiiviseen alueen tulkintaan. Molemmat tutkijat ovat listanneet keskeisiä tekijöitä, mutta kummankaan luettelo ei ole täydellinen. Alueen erottumiselle voitaisiin määrittää muitakin kriteerejä, kuten yhteinen historia, uskonnolliset ja henkiset liikkeet ja niin edelleen.

Toinen esimerkki spatiaalisten teemojen leviämisestä yhteiskuntatieteisiin tulee politiikan tutkimuksesta. Alueet ja territoriaalisuus ovat saaneet keskeistä huomiota uuden regionalismin keskusteluissa. Huomiota on kohdistettu myös alueen käsitteen määrittelyyn. Paasiin tai Phythian-Adamsiin verrattuna espanjalainen valtio-oppinut Desiderio Fernández Manjón tulee toisenlaisesta tutkimusperinteestä, tosin siinä on paljon kulttuurimaantieteestä tuttuja piirteitä. Hänen pohdiske-lunsa perustuu lähinnä José Ortega y Gassetin ”ympäristöisyyden” ajatukseen (*circunstancialidad*). Sen mukaan ihminen on aina ympäristönsä

määrittämä. Fernández Manjón ymmärtää ympäristön laajasti; se sisältää myös kulttuuriset tekijät. Hänen kriteerinsä alueen muodostumiselle ovat (Fernández Manjón 2010, 68–69):

- 1) rajat
- 2) maisema
- 3) kieli
- 4) ryhmäsolidaarisuus ja
- 5) hallinnollinen autonomia.

Paasin ja Fernández Manjónin kriteereissä on paljon samaa. Maantieteellinen alue ja rajat tavoittelevat selvästikin samaa ilmiötä eri suunnista. Ryhmäsolidaarisuudella on jotakin tekemistä identiteetin kanssa, ja hallinnollinen autonomia kuulostaa organisoitumiselta. Paasin symbolit (esimerkiksi patsaat ja monumentit) muodostavat osan siitä, mitä Fernández Manjón kutsuu maisemaksi. (Fernández Manjón 2010, 25).

Alueen instituutioksi ymmärtämisellä on pitkät juuret maantieteilijä Paul Vidal de La Blachen ja historioitsija Fernand Braudelin ajattelussa. Kumpikin käsitteli alueen muodostumisessa keskeisiä piirteitä jo kauan ennen edellä mainittujen mallien julkaisemista. Vidalaisen humanistisen maantieteen keskeinen ajatus on, että kaikki näkemämme alueet ovat ajan ja ihmisen muokkaamia ja tämä muovautuminen on jatkuvaa. (Vidal de La Blache 1903/1994, 26.) Maantiede on suuri historiankirja, täynnä jälkiä luonnon ja ihmisen vaikutuksesta.

Vidalilla oli olennainen vaikutus historian annalistisen koulun perustajaan Lucian Febvreen ja molemmilla heillä edelleen Fernand Braudelin historiankäsitteeseen. Viimeiseksi jääneessä työssään *L'identité de la France* Braudel toisti kuuluisan teoriansa ajan keston jakautumisesta eri pituuksiin ja niitä vastaaviin muutosilmiöihin (tapahtumat, suhdanteet, rakenteet). Tällä kertaa hän sovitti sen erityisesti alueiden historiaan. Historiallisten tapahtumien ohella historiantutkijan pitää olla kiinnostunut hitaammin muuttavista suhdanneilmiöistä sekä jäykkien, lähes muuttumattomilta näyttävien rakenteiden jähmeästä evoluutiosta. (Braudel 1986/1990, 15–16; 1958/1969, 44–56.)

Alueet näyttävät muuttavan muotoaan erittäin hitaasti, mutta väijäämättä. Braudelin termein

ilmaistuna ne ovat rakenteita. Kaikilla hallinnollisilla ja poliittisilla rajoilla on taipumus muuttua pysyviksi heti, kun ne on luotu. Braudel tarjoaa useita esimerkkejä maailmanhistoriasta lähtien Verdunin sopimuksesta (843) siirtomaavaltujen jakamaan Afrikkaan ja Jaltan konferenssiin (1945) ja toistaa samalla vebleniläisen (institutionaalisen) ja vidalilaisen (humanistisen maantieteen) havainnot alueiden jäykkyydestä omalla terminologiallaan. (Braudel 1986/1990, 314–321.)

Kirjallisuus tarjoaa myös tuoreempia esimerkkejä: Saksan yhdistyminen 1990 siirsi jaetun maan uuteen aikakauteen. Viidessä itäisessä osavaltiossa tämä merkitsi aiemmin katkaistujen alueellisten yhteyksien ja rakenteiden nopeaa elpymistä. Monet itäsaksalaiset pyrkivät tietoisesti häivyttämään itäisen leiman itsestään, mutta suljettuina pidettyjen rajojen vaikutusta on vaikea karistaa, vaikka ero kesti vain neljännesvuosisadan. Esimerkiksi sanavarastoon ehti syntyä arviolta 2–3 prosenttia ero. (Lindeborg 1999, 94–97; Fernández Manjón 2010, 72.) Vielä 20 vuotta muurin sortumisen jälkeen saksalaiset jakautuvat osseihin ja wesseihin, ja tämä jakolinja tulee todennäköisesti kestäämään vielä pitkään.

Tila merkitsee

Kansallisvaltiot eivät hallitse maailmaa enää samalla tavoin kuin toisen maailmansodan päättyessä. Kansainväliset verkostot ovat muuttuneet monimutkaisemmiksi. Kansalaisjärjestöjen, yritysten ja hallituksista riippumattomien instituutioiden merkitys on yhä suurempi. Tässä kontekstissa on perusteltua perätä myös uudenlaista historiakäsitystä, joka ylittää kansallisen näkökulman. Historioitsijan tarkastelemat alueet eivät välttämättä enää ole valtioita tai niistä hallinnollisesti riippuvia alueyksiköitä. Tarkasteltavien alueiden muoto saattaa vaihdella; ne voivat leikata valtionrajoja. Tavallaan valtio on alueen erikoistapaus.

Globalisaatio on jo muuttanut käsityksiämme. Esimerkiksi taloustieteessä on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota alueiden ainutkertaisuuteen. Alueet eivät ole vaihdettavissa keskenään. Jokaisella on omanlaisensa kehityspolku. Markkinat, kapitalismi ja yrittäjyys eivät tarkoita samaa

asiaa kaikkialla. Ne muuttuvat sekä ajassa että tilassa. Alueiden välinen kilpailu on samanaikaisesti eurooppalaista ja globaalia, sitä ei käydä pelkäämään yhden kansankunnan sisällä. (Keating 2007, 158.)

Uusi regionalismi on tehnyt alueista näkyvämpiä. On alettu puhua alueiden Euroopasta. Ihmiset ovat kuitenkin aina kokeneet paikkasamastumista. Kotiseutu on vanhempi käsite kuin valtio. On mahdollista tuntea paikka kodikseen, ja on mahdollista tuntea kuuluvansa jonnekin. Tutkijan on kuitenkin vaikea tavoittaa tällaisia koettuja alueita tilastoista, vaikka ne olisivat selvästi erotettavissa muista kulttuurisesti, taloudellisesti ja toiminnallisesti. Yksi vanhimmista ja kestävimmistä aluemuodostumistamme on maakunta, mutta sitä ei ollut tilastoissa olemassa ennen Euroopan talousalueen muodostamista. (Kukawka 2001, 70–71.) Tilanne muuttui, kun muodostettiin poliittis-hallinnolliset maakunnat vuonna 1994 ja niiden mukaiset tilastoyksiköt kaksi vuotta aikaisemmin. Tuskinpa kukaan vakavissaan ajattelee, että Suomen maakunnat syntyivät 1990-luvulla. Ajatus on historiattomuudessaan suorastaan absurdi.

Alueiden operationalisointi tutkimuksen tarpeisiin (esimerkiksi niiden tekeminen näkyviksi historiallisesta aineistosta) on vaikeaa, koska olemassa olevat indikaattorit ja tilastot on luotu yleensä hallinnollisten, ei kulttuuristen tai toiminnallisten rajalinjojen perusteella. Kulttuuris-toiminnalliset alueet poikkeavat usein voimakkaasti sekä nykyisistä että aikaisemmista poliittis-hallinnollista yksiköistä. Tosiasia on sekin, että evolutiivisista, ajassa amebamaisesti muuttuvista alueista on vaikea kerätä historiatietoa. Miten tutkia aluetta, jolla ei ole yksiselitteisiä, tarkasti määrittäviä rajoja?

Aluehistorian kuusi merkitystä

Alueen käsitteellinen sisältö on historian tutkimuksessa vähintään yhtä sekava kuin yhteiskuntatieteissä. Alueelle on asetettu monenlaisia määritelmiä ja kriteerejä. Aluehistorian käsitteen kautta monimuotoisuuden pääsee kenties tarttumaan parhaiten.

(0) Paikallishistoria

Aluehistorialle erottuu historian tutkimuskirjallisuudessa viisi erilaista puhuntaa, tavallaan jopa kuusi, sillä jotkut kirjoittajat tarkoittavat aluehistorialla yksinkertaisesti paikallishistoriaa. Tämä ei ole yleistä, mutta kuitenkin toistuvaa englanninkielisissä maissa ja Espanjassa. Tätä merkitystä en laske aluehistorian puhunnaksi ensinkään. Kyseessä näyttää olevan väärinkäsitys. Paikallishistorialla on täysin vakiintunut merkitys ja sija historian tutkimuksessa. Sille on vakiintunut oma nimensä ja merkityssisältönsä kaikissa kielissä. Jos aluehistorialla tarkoitetaan oikeasti paikallishistoriaa, miksi sitä ei sitten kutsuttaisi paikallishistoriaksi?

1. *Landesgeschichte* ja kotiseudun historia

Keskieurooppalaisissa ruhtinaskunnissa on vuosisatojen ajan kirjoitettu oman alueensa historioita, jotka tunnetaan yleisesti niiden saksankielisellä nimellä *Landesgeschichte*. *Landesgeschichten* perinne on käytännössä pitempi kuin kansallisen historian kirjoituksen. (Berdah ym. 2009; Řezník ym. 2009.) Se ylittää vuosisatojen taa kauas keskiajalle, aikaan, jolloin Euroopan etnoterritoriaalinen kehitys oli voimakasta. (Tägil 1999; Lindeborg 1999, 64–72; Řezník ym. 2009, 59–60.)

Nämä ruhtinaskunnat ovat aikoinaan olleet enemmän tai vähemmän itsenäisiä alueita omine hallitsijoineen, lakeineen ja kulttuurisine erityispiirteineen. Esimerkiksi Saksa oli pitkään jakautuneena enimmillään pariin sataan pikkuvaltioon, Italia ja Itävaltakin useisiin kymmeneen. Ruhtinaskuntien kulttuurivyyöhykkeeseen kuuluu oikeastaan koko Keski- ja Etelä-Eurooppa Kreikkaa ja Espanjaa myöten.

Monet keskiaikaiset ruhtinaskunnat ovat edelleen olemassa nykyisinä osavaltioina. Muutamat ovat säilyttäneet itsenäisyytensä lähes yhtäjaksoisesti (Monaco, San Marino), jotkut ovat uudelleensyntyneet itsenäisiksi pitkän tauon jälkeen tai jopa ensi kertaa (Montenegro, Kroatia, Slovakia, Slovenia). Ne, jotka ovat menettäneet itsehallintonsa, ovat usein säilyttäneet monia

omaperäisiä instituutioita ja omia alueellisia erityispiirteitään. Niillä on paitsi oma historiankirjoitus myös muita vahvoja instituutioita: lehtiä, vuosikirjoja, museoita, yhdistyksiä, säätiöitä ja tutkimuslaitoksia. Luonnollisesti niillä on myös oma symboliikkansa: liput, vaakunat, laulut ja niin edelleen.

Meikäisyyden kokemus ja jonnekin kuulumisen tunne ovat tärkeitä alueen muodostumisessa. Alue on tunteiden kohde ja asukkaiden kotiseutu (Blickle 2004, 1–9). Rajan vetäminen siihen, mikä on *Landesgeschichteä* ja mikä kotiseutuhistoriaa (*Heimatgeschichte*), on vaikeaa ja tarpeeton-takin. Näköjään molemmat kääntyvät englanninkielelle nimellä *regional history* (esim. Berdah ym. 2009, 39; Řezník 2009, 233; Gullberg 1999, 158–164). Kotiseutututkimuksen kohdalla englannin kieli on käsitteellisesti yllättävän köyhä: siksi kotiseutua tarkasteltaessa saksan sana *Heimat* ja ranskan *son pays* ovat toisinaan käytössä myös englanninkielellä (esim. Morley 2000; Fox 2009, 5; Bozkurt 2009, 21–31).

2. Paikallisen ja valtiollisen väliin jäävän alueen historia

Monet historioitsijat ovat omaksuneet aluetieteilijöiltä tavan määrittää alue hierarkkiseksi tasoksi paikallisen ja valtiollisen välissä. Tämä on maltillinen aluehistorian tulkinta. Näin määriteltynä se ei kovin radikaalisti irtoa kansallisen historiankirjoituksen perinteistä. Meilläkin monet historioitsijat huomaavat olevansa tässä merkityksessä aluehistorioitsijoita. (Bucur & Costea 2009; Hoare 2009.) Esimerkiksi suomalainen maakuntahistoria voidaan ymmärtää aluehistoriaksi, samoin autonomisten alueiden kuten Ahvenanmaan tai Katalonian ja Baskimaan historiankirjoitus. Ero kansalliseen historiaan ei ole suuri.

3. Ylivaltiolliset ja ylikulttuuriset alueet

Eurooppalainen regionalismi on nostanut alueellisen historiankirjoituksen aivan uuteen kerta-luokkaan. Alueiden Euroopassa kiinnitetään huomiota erityisesti sellaisiin alueisiin, jotka ylittävät valtioiden rajoja, etnologisia rajoja ja

kielirajoja. Toisen maailmansodan jäljiltä miljoonat ihmiset siirtyivät maasta toiseen tai uusille asuin-alueille yhden valtion sisällä. Aluehistorian nimikkeen alla on tutkittu esimerkiksi jaettuja kaupunkeja (esim. Frankfurt an der Oder ja muut Oder–Neisse-linjan jakamat kaupungit), uusia EU:ssa muodostettuja alueita (euroregiot), niin kutsuttujen mahdollisten valtioiden lähistoriaa (esim. Sleesia, Transilvania) sekä kaupunkien sisäisiä mikroalueita ja näiden identiteettejä. (Řezník ym. 2009; Persson 1999, 212–249; Ira 2008.) Suomalaisessa historiatieteiden perinteessä tässäkin yhteydessä voitaisiin käyttää termiä kotiseutu.

Aluehistorian tarkoittama raja voi kulkea myös maan sisällä, ja se voi olla henkinen raja. Ranskassa on aluehistorian otsikon alla tarkasteltu esimerkiksi kielivähemmistöjä, siirtolaisuutta ja uskonnollisia vähemmistöjä. (Genty 2009; Le Roy Ladurie 2001; Cabanel & Fijalkow 2011.) Kuudennessa puiteohjelmassa EU rahoitti poikkeuksellisen mittavan humanistisen Cliohres-tutkimushankkeen, johon osallistui 45 eurooppalaista yliopistoa. Huomio kiinnitettiin erityisesti rajoihin ja vähemmistöihin. Jälleen monet aluehistorioitsijat olivat kiinnostuneita näkymättömistä rajoista, kuten seksuaalisista, ammatillisista, etnisistä ja kielellisistä rajoista. (Pintescu 2008; Hofmann 2008; Betlii 2008.) Jotkut tutkijat tekivät selvän pesäeron vuosisatoja vanhaan *Landesgeschichte*-tutkimusperinteeseen ja puhuvat siksi mieluummin uudesta aluehistoriasta. (Eßer & Ellis 2009.)

4. Minkä tahansa rajatun alueen historia

Vaikka alueella ei olisi koskaan ollut omaa histori-allista identiteettiä, se saattaa olla mielekäs aluehistorian tutkimuskohde. Esimerkiksi Yhdysvaltain Keskilänsi ei ole maantieteellisesti, historiallisesti eikä kulttuurisesti yhtenäinen samassa mielessä kuin vaikkapa Uusi Englanti tai Etelävaltiot. Alueellisen identiteetin käsite on siitä huolimatta osoittautunut toimivaksi. (Cayton & Gray 2001, 1.)

Periaatteessa aluehistoria voi tässä merkityksessä tutkia myös keinotekoisia alueita. Aiheita löytyy Euroopasta. Aluetieteilijät ovat tunnistaneeet täältä

peräti 146 tällaista niin sanottua epätyypillistä aluetta, joilla kuitenkin on käytössään resursseja ja organisaatioita. (Lord 2006, 1853–1854.) Meitä lähellä olevia esimerkkejä ovat Barentsin Euro-Arktinen alue Pohjois-Euroopassa sekä Keski-Pohjolan ja Botnia Atlantin Interreg-alueet. Tällaiset aluemuodostelmat ovat ohjelmapoliittisia luomuksia, mutta mikäpä estäisi ottamasta niitä myös aluehistorian tutkimuskohteiksi?

5. Kansainvälisten suuralueiden historia.

Kokonaan oma merkityksensä aluehistorialle on syntynyt kansainvälisten suuralueiden tutkimuksessa. Globalisaation ja maailmankaupan kaltaiset ilmiöt vetävät huomion kokonaisuun maanosiin ja kauppa-alueisiin. Tämä aluehistorian merkitys on käytössä erityisesti taloushistorioitsijoilla ja globalisaatiotutkijoilla. Tarkasteltavana voivat olla esimerkiksi Aasian suuralueet, Euroopan unioni tai vaikkapa sen kehityskäytävät (esim. Pohjois-Italiasta Benelux-maihin). (Acharya 2012; Tussie & Trucco 2010; Escuder & Iglesias 2010.) Suuralueet voivat olla keinotekoisia tai läpeensä institutionalisoituneita. Molemmissa tapauksissa ne voivat olla myös historioitsijan tarkoittamia alueita.

Vaikka nämä puhunnat ovat syntyneet eri teitä

ja toisistaan riippumatta, niillä on myös paljon yhteistä. Ne eivät ole toisistaan kokonaan erillisiä, vaan pikemminkin klusteraalisia, kuten käsitteet yleensäkin ovat. Löytämiäni aluehistoriapuhuntoja yhdistävät ainakin seuraavat piirteet:

- Valtioille ei ole tutkimuksellista erityisasemaa: valtio on alue muiden joukossa.
- Alueet ymmärretään evolutiivisesti. Ne muuttuvat ajassa ja tilassa.
- Tutkimusongelmissa yhdistyvät aika ja paikka.
- Rajat, vähemmistöjen roolit ja toiseus ovat suosittuja tutkimuskohteita.

Aluehistorian agenda

Tarkastelen seuraavaksi aluehistorian eri merkityksiä sellaisina kuin ne näyttäytyvät Bill Lancasterin, Diana Newtonin ja Natasha Vallin toimittamassa artikkelikokoelmassa *An Agenda for Regional History* (Newcastle 2007). Kirja kokosi yhteen aluehistorian teeman alla toimivia tutkijoita eri maista. Kokoelma avaa ikkunan paitsi aluehistorian puhuntoihin, myös itse alueen käsitteen määrittelyyn aluehistorian töissä.

Agendassa on 19 artikkelia, joiden kirjoittajat ovat valinneet aihealueensa itse. Jäsennän artikkeleissa esiintyviä aluekäsitteitä muutamien käsiteparien avulla: yksinkertainen–monimutkainen,

Kuva: Aluehistorian kuusi merkitystä

staatinen–evolutiivinen, hallinnollinen–diskursiivinen. Jotkut piirteet tavoitetaan paremmin moniluokkaisessa jaottelussa, esimerkiksi maansisäinen–monikansallinen–ylikansallinen ja maantieteellinen–sosio-kulttuurinen–taloudellinen.

Osa kirjoittajista pohtii alueen käsitettä huolellisesti, toiset ottavat sen annettuna ilman mitään käsitteenmäärittelyä. Parissa kirjoituksessa aluehistoriasta puhutaan likimain paikallishistorian synonyyminä (Saunders 2007; Jackson 2008). Tämä on hämmäntävää: miksi ei käytettäisi vakiintunutta käsitettä 'paikallishistoria' (*local history*)? Kirjoittajien suuri enemmistö tekee kuitenkin selvän käsitteellisen eron alueellisen ja paikallisen välillä.

Alueen alueeksi tunnistamisen perusteet ovat hyvinkin erilaisia. Alue voidaan määrittää puhtaasti maantieteellisten tuntomerkkien avulla. Alueella voi olla selkeät luonnonmaantieteelliset rajat. Tämä on tavallaan perustavanlaatuinen kriteeri, ja joskus se on suorastaan ohittamaton. Esimerkiksi saaren tai saariston, vaikkapa Ahvenanmaan, erityisyys on tällä tavalla luonnollista. *Agendassa* luonnonmaantieteellinen aluekäsitys näkyy voimakkaimmin Brian K. Robertsin Koillis-Englantia käsittelevässä artikkelissa (Roberts 2007). Hän tarkastelee alueen ilmastoa, rantaviivaa, maanmuotoja ja kasvillisuutta tarkoituksenaan osoittaa keskiaikaisen ja klassisen Koillis-Englannin alueen olemassaolo. Roberts käyttää kiinnostavasti sekä positiivista ja negatiivista todistusta: alue on ollut olemassa menneisyydessä, koska sillä on tietyt maantieteelliset erityispiirteet ja koska siltä toisaalta puuttuu joitakin muita piirteitä.

Useimmiten pelkkä luonnonmaantiede ei riitä – ei Robertsillekaan. Hän etenee sosiaalisiin, kulttuurisiin ja taloudellisiin tekijöihin. Charles Phythian-Adams (2007) aloittaa oman määritelmänsä suoraan sosio-kulttuurisesta tasosta ja esittää seitsemän avaintekijää alueyhteisön erottamiseksi. Esittelin ne edellä alaluvussa ”Alueet instituutioina”. Tämän ajatuksen mukaan alue on ikään kuin sitä enemmän alue, mitä täydellisemmin avaintekijät erottavat sen muista alueista. Päätely on tuttu aatehistoriasta parin sadan vuoden takaa. Kansallisvaltion teoreetikot esittivät samantapaisia luetteloita tarkoituksenaan osoittaa kansan olemassaolo. Valtion ja alueen käsitteet ovat sukua toisilleen.

Jotkut kirjoittajat korostavat taloudellisia tunto-merkkejä. Tämä on jossain määrin joukko-opillinen kysymys: talouskin voidaan sisällyttää muiden yhteiskunnallisten kriteerien joukkoon, tai sosio-kulttuuristen tekijöiden kokonaisuudesta voidaan irrottaa talouden lisäksi muitakin osajoukkoja. Taloudellisten kriteerien tarkasteleminen erillisinä on kuitenkin perusteltua monesta syystä, eikä vähiten siksi, että huomattava joukko taloustieteilijöitä määrittelee alueet ensisijassa taloudellisten tunnuslukujen perusteella. Aluetaloustieteen perinteessä on varsin tavallista sulkea tarkastelusta kaikki ulkotaloudelliset tekijät.

Osa kirjoittajista etsii tutkimuskohteestaan pysyviä hallinnollisia instituutioita. He ajattelevat tavallaan, että mitä enemmän alueella on instituutioita, sitä enemmän se on alue. Tämä saa esimerkiksi A. C. Hepburnin keskittymään Ulsterin, Saarimaan, Punjabin, Baskimaan ja Bengalin kaltaisiin poikkeuksellisiin alueisiin, joiden hallinnasta kilpaillaan. (Hepburn 2007.) Niillä on paljon alueinstituutioita, niitä saatetaan pitää kansoina, ne ovat melkein itenäisiä valtioita.

Osa kirjoittajista käsittelee aluetta diskursiivisena ilmiönä. Maantieteellisen tai sosiaalisen todellisuuden sijasta korostuu se, miten alueen idea ilmentyy puheessa ja identiteeteissä (Holford 2007). Kulttuuriset idiomit osoittavat ajattelutapojen alueellista leviämistä ja siis alueen olemassaoloa, joka ei kuitenkaan välttämättä ole jatkuvaa. (Phythian-Adams 2007.) On ilmeistä, että hallinnollinen ja diskursiivinen kriteeri johtavat kovin erinäköiseen aluejakoon.

Aluerakenteen monimutkaisuus ja pysyvyys

Alueen rakenne voi olla yksinkertainen tai monimutkainen. Maantieteellisesti määritetyt alueet ovat joskus rakenteeltaan erittäin yksinkertaisia (rannikkosisämaa; etelä–pohjoinen jne.). Kirjoittajien valtaosa kuitenkin rajaa alueet monimutkaisiksi kokonaisuuksiksi, perustuipa erottelu kieleen tai vaikkapa pinnanmuotoihin. (Walton 2007.)

Alueiden maantieteelliset piirteet ovat luonnollisesti varsin pysyviä. Perinteisessä historiankirjoituksessa kaikki muuntyyppisetkin alueet on ajateltu lähes staattisiksi. Alueet on hakattu historiaan pysyvästi. Tilastotieto tuotetaan paikallaan pysyvien rajojen mukaan, jotka projisoidaan myös menneisyyteen. Tämä tekee historian kirjoittamisesta helpompaa mutta ei luotettavampaa. Michael Keating epäilee, että taloudellinen, kulttuurinen, institutionaalinen ja poliittinen yhtenäisyys eivät välttämättä osu samaan hetkeen ja paikkaan, mutta aluerajoihin ankkuroimalla ne pakotetaan yhteen. Staattinen analyysi rikkoo alueiden prosessuaalisuutta. (Keating 2007.)

Kuten historian tutkimukseen sopii, useimmat kirjoittajista korostavat alueiden evolutiivista ja prosessuaalista luonnetta. Alueet ovat historian muovaamia. Niillä ei ole pysyvää tai luonnollista muotoa tai kokoa. (Wilson 2007.) Alue ja alueellinen identiteetti voivat perustua maantieteeseen, politiikkaan ja uskuntoon. Ne eivät ole ennalta annettuja, apriorisesti määritettyjä totuuksia vaan muuttuvat jatkuvasti. (Granier 2007.) Viimeistään pitkällä aikavälillä alueprosessit ovat evolutiivisia pikemmin kuin episodisia. (Phythian-Adams 2007.)

Suhde kansallisvaltion

Suhteessa kansallisvaltion voidaan erottaa kolmenlaisia tulkintoja: alueet ymmärretään joko kansallisvaltion osiksi (maansisäisiksi), yhtä valtiota suuremmiksi (monikansallisiksi) tai kansallisvaltion rajat ylittäviksi (ylikansallisiksi).

Tavallisesti alueellinen nähdään hierarkkisen jatkumon yhtenä tasona. Alueet ovat siis rinnakkaisina hahmottuvia kokonaisuuden osia; ne muodostavat yhden portaan territoriaalisten tilojen hierarkiassa. Tämä idea esitetään yleisimmin maansisäisessä muodossa (alhaalta ylös): paikallinen – alialueellinen – alueellinen – kansallinen – kansainvälinen. Alue määrittäyty yksilön ja valtion väliin korkeimmaksi välittäväksi yhteisön muodoksi. (Walton 2007.) *Agendassa* nähdään monta muunnelmaa tästä ajattelutavasta. (Gilli 2007; Russell 2007; Wilson 2007; Walton 2007; Holford 2007.) Esimerkiksi

Patrick Gillin artikkelissa Firenzen kaupunkivaltion yläpuolella erottuu italialainen aluetietoisuus, joka kattaa koko niemimaan. Italian isänmaan ja pienen alueellisen tai paikallisen kotiseudun välillä on aste-ero. Firenze on Italian osayksikkö.

Kaikki alueet eivät putoa kauniisti aluehierarkiaan. On poikkeuksia, anomaliaita, puoli-itenäisiä väliinputoajia, rajaseutuja ja niin edelleen. Joskus alueista puhutaan ikään kuin ne olisivat jonkinlaisia poliittisesti horjuvia alkioita, joista voi myöhemmin kehittyä ihan oikeita valtioita (Wilson 2007). Näin ajateltuina alueet ovat epäselviä, suhteellisen lyhytikäisiä, jonkinlaisia suuremman kansallisen aktiivisuuden alaosastoja. Vaihtoehtoisen käsityksen mukaan alueita pidetään kestävinä, paikallisen kansalliseen yhdistävinä toimijoina. (Phythian-Adams 2007.) Niillä on identiteetti, sosiaalinen muisti, myytit, instituutiot ja omat ikoniset rakennuksensa. Joskus tutkija on joutunut hämilleen, kun odotettua hierarkista rakennetta ei olekaan löytynyt. Tarkoittaako se, että esimerkiksi Englannissa ei ole ollenkaan alueita? (Holford 2007.)

Jos alue ymmärretään itsestään määräytyväksi, spontaaniksi muodostumaksi, joka ei ole riippuvainen paikallisen ja kansallisen hierarkiasta, silloin alueellisen ja kansallisen (valtiollisen) tietoisuuden luonteella ei ole periaatteellista eroa. Valtio on alue, jolla on armeija. (Hepburn 2007.) Alueella on maantieteellinen, strateginen, kulttuurinen, toiminnallinen ja historiallinen olemus, joka saattaa seurata tai olla seuraamatta valtionrajoja. Alue voi olla paikallinen, kansallinen tai jotain niiden väliltä, se voi olla myös monikansallinen tai ylikansallinen. Sellaiset käsitteet kuten merkitys, identiteetti, historia, territorio ja valta ovat näin ymmärrettynä alueiden tutkimuksessa hyödyllisempiä työvälineitä kuin kansan, alueen ja paikan hierarkia. (Aronsson 2007.) Kansallinen historiankirjoitus kutistuu tavallaan aluehistorian erikoistapaukseksi. Ylikansallisia alueita voidaan tunnistaa, vaikka alueen asukkaat eivät välttämättä katso muodostavansa homogeenistä ihmisryhmää. (Hepburn 2007.) Tämä ajattelutapa tekee mahdolliseksi tarkastella alueena myös yksittäistä kaupunkia, kuten Belchem tekee Liverpoolille ja

Thompson Berliinille. (Belchem 2007; Thompson 2007.) Sen sijaan yksikään *Agendan* kirjoittajista ei sijoita aluetta hierarkian toiseen päähän, kansallisvaltioiden monikerraksi (alueet kansainvälisinä suuralueina), jonka mainitsin edellisen alaluvun kohtana viisi.

Tutkimuskehys aluehistorialle

Tämän katsausartikkelin tarkoituksena ei ole ratkaista sen paremmin alueen käsitteenmäärittelyä kuin aluehistorian tutkimusalan rajojakaan. Toivottavasti olen kuitenkin tehnyt paremmin ymmärrettäväksi sen monimuotoisuuden ja moniselitteisyyden, joka liittyy alueen käsitteeseen historia-aineistoja tulkittaessa.

Monet yhteiskunnalliset, kulttuuriset, taloudelliset, operatiiviset, maantieteelliset ja historialliset tekijät ovat olennaisia alueen muodostumisessa. On helppo yhtyä Peter Aronssonin ja Dave Russellin näemykseen: tarvitsemme perustavanlaatuista tietoa

historian merkityksestä identiteetin muodostumisessa. (Aronsson 2007.) Tarvitsemme historian ja maantieteen yhteistyötä, jotta pystymme tunnistamaan historia-aineistoista kulttuuriset alueet. (Russell 2007.) Kenties Miroslaw Hroch on osunut oikeaan: aluehistoria voi muuttaa tai jopa korvata kansalliseen historiankirjoitukseen perustuvan kollektiivisen identiteetin. (Hroch 2009, 2.) Edelleen olen vakuuttunut siitä, että tarvitsemme myös enemmän historiallista analyysiä taloudellisesta ja toiminnallisesta vuorovaikutuksesta alueiden välillä. Aika ja tila ovat yhtä lailla merkittäviä tutkimuskehyksiä.¹

1 Tämän katsauksen ajatuksia on esitelty kansainväliselle yleisölle laajemmin artikkelissa Riukulehto, Sulevi: Regional History Between Time and Space, in Riukulehto, Sulevi (ed.) *Between Time and Space*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle, 2015, 1–21. Ks. myös Markku Mattilan kirjaesittely toisaalla tässä lehdessä.

Lähteet

- Acharya, Amitav 2012. *The Making of South-East Asia*. International Relations of a Region. Cornell University Press, Ithaca.
- Aronsson, Peter 2007. The old cultural regionalism – and the new. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 251–270. Northumbria University Press, Newcastle.
- Belchem, John 2007. A city apart: Liverpool, Merseyside and the North West region. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 217–232. Northumbria University Press, Newcastle.
- Berdah, Jean-François, Raingard Eßer, Martin Moll & Anna Maria Pult Quaglia 2009. Regional History in Austria, France, Italy, the Netherlands and Spain. In Ellis, Steven G., Raingard Eßer, Jean-François Berdah & Miloš Reznik (eds.) *Frontiers, Regions, and Identities in Europe*, 37–53. Edizioni Plus, Pisa.
- Betlii, Olena 2008. Ubi bene ibi patria: Reading the City of Kiev through Polish and Czech. "Spatial Stories" from the First World War Period. In Klusáková, Luďa & Laure Teulières (eds.) *Frontiers and Identities*, 197–220. Pisa University Press, Pisa.
- Binnema, Theodore 2006. The Case for Cross-National and Comparative History. The Northwestern Plains as Bioregion. In Evans, Sterling (ed.) *The Borderlands of the American and Canadian Wests. Essays on the Regional History of the Fortyninth Parallel*, 17–41. University of Nebraska, Lincoln.
- Blickle, Peter 2004. *Heimat: a critical theory of the German idea of homeland*. Camden House.
- Bozkurt, Esin 2009. Conceptualising "Home". The Question of Belonging among Turkish Families in Germany. Campus Verlag, Frankfurt am Main.
- Braudel, Fernand 1958/1969. *Histoire et sciences sociales: la longue durée*. In *Écrits sur l'histoire*. Science de l'histoire, 42–82. Flammarion, Paris.
- Braudel, Fernand 1969. *Écrits sur l'histoire*. Science de l'histoire. Flammarion, Paris.
- Braudel, Fernand 1986/1990. *L'identité de la France*. I Espace et histoire. II Les hommes et les choses. Flammarion, Paris.
- Bucur, Ioan-Marius & Ionuț Costea 2009. Transylvania between Two National Historiographies. Historical Consciousness and Political Identity. In Ellis, Steven G., Raingard Eßer, Jean-François Berdah & Miloš Reznik (eds.) *Frontiers, Regions, and Identities in Europe*, 271–285. Edizioni Plus, Pisa.

- Cabanel, Patrick & Jacques Fijalkow 2011. *Histoire régionale de la Shoah en France. Déportation, sauvetage, survie*. Les éditions de Paris Max Chaleil, Paris.
- Cayton, Andrew R. L. & Susan E. Gray 2001. *The Story of the Midwest: An Introduction*. In Cayton, Andrew R. L. & Susan E. Gray. (eds.) *The Identity of the American Midwest. Essays on Regional History*, 1–26. Indiana University Press, Bloomington.
- Commager, Henry Steele 1950. *The American mind: an interpretation of American thought and character since the 1880's*. Yale University Press.
- Dardel, Eric 1946. *L'histoire, science du concret*. Presses universitaires de France, Paris.
- Diaz Viana, Luis 2013. *Narración y memoria. Anotaciones para una antropología de la catástrofe.: Uned varia*, Madrid.
- Eßer, Raingard & Steven G. Ellis 2009. *Conclusion: towards an Agenda for a New Regional History*. In Ellis, Steven G., Raingard Eßer, Jean-François Berdah & Miloš Řezník (eds.) *Frontiers, Regions, and Identities in Europe*, 287–289. Edizioni Plus, Pisa.
- Escuder, María & Gonzalo I. Iglesias 2010. *Argentina. El escenario global como complemento al escenario regional*. In Tussie, Diana & Pablo Trucco (eds.) *Nación y Región an America del Sur. Los actores nacionales y la economía política de la integración sudamericana*, 43–97. Buenos Aires: Editorial Teseo.
- Febvre, Lucien 1922/1970. *La Terre at l'évolution humaine*. Éditions Albin Michel, Paris.
- Fernández Manjón, Desiderio. 2010. *La identidad humana y los territorios. El caso de Castilla y León*. Vision Libros, Madrid.
- Fox, Alan W. 2009. *A Lost Frontier Revealed. Regional separation in the East Midlands*. Vol. 7, *Studies in Regional and Local History*. University of Hertfordshire Press, Hatfield.
- Fox, Edward Whiting 1971. *History in Geographic Perspective. The Other France*. W. W. Norton, New York.
- Frisvoll, Svein & Johan Fredrik Rye 2009. *Elite discourses of regional identity in a new regionalism development scheme: the case of the 'Mountain Region' in Norway*. *Norsk Geografisk Tidsskrift–Norwegian Journal of Geography* no. 63 (3):175–190.
- Genty, Jean-René 2009. *Les étrangers dans la région du nord. Repères pour une histoire régionale de l'immigration dans le Nord-Pas-de-Calais (1850–1970)*. L'Harmattan, Paris.
- Gerber, Elisabeth R. & Clark C. Gibson 2009. *Balancing regionalism and localism: How institutions and incentives shape American transportation policy*. *American Journal of Political Science* no. 53 (3):633–648.
- Gilli, Patrick 2007. *Italionità and city patriotism in the states of Florence and Milan at the turn of the fourteenth century*. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History, 181–197*. Northumbria University Press, Newcastle.
- Granier, Thomas 2007. *Local or regional identity in early medieval Latin Southern Italy?* In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 101–114. Northumbria University Press, Newcastle.
- Griffith, Jim 2011. *A Border Runs Through It. Journeys in Regional History and Folklore*. Rio Nuevo Publishers, Tucson, Arizona.
- Gullberg, Tom 1999. *The primacy of the nation and regional identity. Carinthia, Burgenland and state-formation after the dissolution of the dynastic system*. In Tägil, Sven (ed.) *Regions in Central Europe. The Legacy of History*, 147–177. Hurst & Co, London.
- Hepburn, A. C. 2007. *Contested regions in the nineteenth and twentieth centuries: Ulster in comparative perspective*. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 115–129. Northumbria University Press, Newcastle.
- Heslon, Christian 2008. *Osession de mémoire et gout de la trace: deux signes des temps presents*. In Rousseau, Marie-Claude (ed.) *Mémoire, traces, récits. Représentations et intertextualité*. Vol. 2. L'Harmattan, Paris.
- Hise, Greg 2009. *Whither the Region? Periods and Periodicity in Planning History*. *Journal of Planning History* no. 8 (4):295–307.
- Hoare, Kieran 2009. *From Region to Nation: the Development of Irish Nationalist Historiography, 1880–1920*. In Ellis, Steven G., Raingard Eßer, Jean-François Berdah & Miloš Řezník (eds.) *Frontiers, Regions, and Identities in Europe*, 205–221. Edizioni Plus, Pisa.
- Hofmann, Ute 2008. *Ethnic, Social and Mental Frontiers in interwar Latvia: Reflections form Baltic Germans' Autobiographies*. In Klusáková Luďa & Laure Teulière (eds.) *Frontiers and Identities*, 181–196. Pisa University Press, Pisa.
- Holford, Matt 2007. *The North and the dynamics of regional identity in later medieval England*. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 303–316. Northumbria University Press, Newcastle.
- Hroch, Miroslav 2009. *Regional Memory: Reflections on the Role of History in (Re)constructing Identity*. In Ellis, Steven G., Raingard Eßer, Jean-François Berdah & Miloš Řezník (eds.) *Frontiers, Regions, and Identities in Europe*, 1–14. Edizioni Plus, Pisa.

- Hurt, R. Douglas 2001. Midwestern Distinctiveness. In Cayton, Andrew R. L. & Susan E. Gray. (eds.) *The Identity of the American Midwest. Essays on Regional History*, 160–179. Indiana University Press, Bloomington.
- Ira, Jaroslav 2008. Creating Local and Broader Identities: Historical Monographs on Bohemian, Moravian, and Galician Towns, 1860–1900. In Klusáková Luďa & Laure Teulière (eds.) *Frontiers and Identities*, 251–266. Pisa University Press, Pisa.
- Isern, Thomas D. & R. Bruce Shepard 2006. Duty-Free. An Introduction to the Practice of Regional History along the Forty-ninth Parallel. In Evans, Sterling (ed.) *The Borderlands of the American and Canadian Wests. Essays on the Regional History of the Forty-ninth Parallel, xxvii–xxxv*. University of Nebraska, Lincoln.
- Jackson, Andrew 2008. Local and regional history as heritage: the heritage process and conceptualising the purpose and practice of local historians. *International Journal of Heritage Studies* no. 14 (4):362–379.
- Johansson, Rune 1999. The impact of imagination. History, territoriality and perceived affinity. In Tägil, Sven (ed.) *Regions in Central Europe. The Legacy of History*, 1–29. Hurst & Co, London.
- Jordan-Bychkow, Terry G. 2006. Does the Border Matter? Cattle Ranching and the Forty-ninth Parallel. In Evans, Sterling (ed.) *The Borderlands of the American and Canadian Wests. Essays on the Regional History of the Forty-ninth Parallel*, 107–116. University of Nebraska, Lincoln.
- Keating, Michael 2007. A regional history of modern Europe. Territorial management and the state. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 149–164. Northumbria University Press, Newcastle.
- Klieman, Ahraon 2008. 'Middle Eastener': A regionalism denied. *Brown Journal of World Affairs* no. 1:305–316.
- Kukawka, Pierre 2001. *Europe par les régions*. Presses Universitaire de Grenoble.
- Lancaster, Bill 2007. The North East, England's most distinctive region? In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 23–42. Northumbria University Press, Newcastle.
- Le Roy Ladurie, Emmanuel 2001. *Histoire de France des régions. La périphérie française des origines à nos jours. L'univers historique*. Seuil, Paris.
- Lindeborg, Lisbeth 1999. Regional deep structures in the German cultural space. In Tägil, Sven (ed.) *Regions in Central Europe. The Legacy of History*, 53–113. Hurst & Co, London.
- Lord, Alex 2006. From a new regionalism to an unusual regionalism? The emergence of non-standard regional spaces and lessons for the territorial reorganisation of the state. *Urban Studies* no. 43 (10):1847–1877.
- Lorenz, Chris 2012. Towards a Theoretical Framework for Comparing Historiographies: Some Preliminary Considerations. In Seixas, Peter (ed.) *Theorizing Historical Consciousness*, 24–48. University of Toronto Press, Toronto.
- Morley, David 2000. *Home territories: Media, mobility and identity*. Psychology Press.
- Luukko, Armas 1945/1987. *Etelä-Pohjanmaan historia III. Nuijasodasta isoonvihaan. Etelä-Pohjanmaan historiatoimikunta*, Vaasa.
- Nay, Olivier 1997. *La région, une institution. La représentation, le pouvoir et la règle dans l'espace régional*. L'Harmattan, Paris.
- Nora, Pierre 1983–1992. *Les Lieux de mémoire*, 3 tomes: 1 La République, 2 La Nation, 3 Les France. Gallimard: Paris.
- Ortiz García, Carmen 2008. *Uso y abuso de las estatuas. Reflexiones en torno a las funciones sociales del patrimonio urbano monumental*. In Fernández de Rota y Monter, José Antonio (ed.) *Ciudad e historia: la temporalidad de un espacio construido y vivido*. Universidad internacional de Andalucía. Akal, Madrid.
- Paasi, Anssi 2002. Bounded Spaces in the Mobile World: Deconstructing 'Regional Identity'. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geographie* (2):137–148.
- Pankhurst, Richard 1997. *The Ethiopian Borderlands. Essays in Regional History from Ancient Times to the End of the 18th Century*. The Red Sea Press, Lawrenceville and Asmara.
- Persons, Stow 1958. *American minds. A History of Ideas*. Henry Holt & Co, New York.
- Phythian-Adams, Charles 2007. Differentiating provincial societies in English history: spatial contexts and cultural processes. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 3–22. Northumbria University Press, Newcastle.
- Persson, Hans-Åke 1999. Viadrina to the Oder–Neisse Line. Historical evolution and the prospects of regional cooperation. In Tägil, Sven (ed.) *Regions in Central Europe. The Legacy of History*, 211–257. Hurst & Co, London.
- Phythian-Adams, Charles 2007. Differentiating provincial societies in English history: spatial contexts and cultural processes. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 3–22. Northumbria University Press, Newcastle.

- Pintescu, Florin 2008. Ethnic and Professional Frontiers in Transylvanian cities from the 16th to the 18th Century. In Klusáková Luda & Laure Teulières (eds.) *Frontiers and Identities*, 153–167. Pisa University Press, Pisa.
- Piwnica, Jean 2014. *L'histoire: écriture de la mémoire*. Editions L'Harmattan, Paris.
- Řezník, Milos, Mirela Ciucă, Elena Mannová & Ewelina Szpak 2009. Regional History and the Regional Agenda in Romania, the Czech Republic, Poland and Slovakia. In Ellis, Steven G., Raingard Eßer, Jean-François Berdah & Miloš Řezník (eds.) *Frontiers, Regions, and Identities in Europe*, 55–75. Edizioni Plus, Pisa.
- Ricoeur, Paul 1983–1985. *Temps et récit*, 3 tomes: I : L'intrigue et le récit historique, II : La configuration dans le récit de fiction, III : Le temps raconté, Seuil, Paris.
- Ricoeur, Paul 2000. *Le mémoire, l'histoire, l'oubli*. Seuil, Paris.
- Rincón, Carlos 2010. Memoria y nación: una introducción. In Rincón, Carlos, Sarah de Mojica & Liliana Gómez (eds.) *Entre el olvido y el recuerdo. Íconos, lugares de memoria y cánones de la historia y la literatura en Colombia*, 11–48. Pontificia Universidad Javeriana, Bogotá.
- Riukulehto, Sulevi 2013. Homely Sites and Landscapes as Elements of Regional Identity. In Kuhn, Fernando (ed.) *Identities, Cultures, Spaces*, 41–56. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.
- Riukulehto, Sulevi & Katja Rinne-Koski 2015. Historical Consciousness and the Experiential Idea of Home. In Riukulehto, Sulevi (ed.) *Between Time and Space*, 115–134. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.
- Roberts, Brian K. 2007. Time and tide in North Eastern England. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 43–62. Northumbria University Press, Newcastle.
- Russell, Dave 2007. Culture and formation of northern English identities from c.1850. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 271–288. Northumbria University Press, Newcastle.
- Sanabria, Carlos Eduardo 2011. Apuntes para una lectura fenomenológica del espacio en la ciudad contemporánea. In Rodríguez, Alberto Vargas (ed.) *Ciudad contemporánea: arte, imagen y memoria*, 173–196. Universidad de Bogotá Jorge Tadeo Lozano, Bogotá.
- Saunders, David 2007. Andreevskoe, an estate in nineteenth-century Yaroslavl. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 130–148. Northumbria University Press, Newcastle.
- Thompson, Alastair 2007. City, region, state and nation: Berlin as a political capital, 1880–1920. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 233–248. Northumbria University Press, Newcastle.
- Tuan, Yi-Fu 1977/2011. *Space and Place. The Perspective of Experience*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Turner, Frederick Jackson 2008. *The significance of the frontier in American history*: Penguin UK.
- Vidal de La Blache, Paul 1903/1994. *Tableau de la géographie de la France*. La Table Ronde, Paris.
- Tussie, Diana & Pablo Trucco 2010. Los actores nacionales en la integración regional: elementos para un análisis y evaluación de su incidencia en América del Sur. In Tussie, Diane & Pablo Trucco (eds.) *Nación y Región en América del Sur. Los actores nacionales y la economía política de la integración sudamericana*, 7–42. Editorial Teseo, Buenos Aires.
- Tägil, Sven 1999. The roots of identity. Territoriality in early European history. In Tägil, Sven (ed.) *Regions in Central Europe. The Legacy of History*, 30–52. Hurst & Co, London.
- Walton, John K. 2007. Imagining regions in comparative perspective: the strange birth of North-West England. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 289–302. Northumbria University Press, Newcastle.
- Wilson, Peter H. 2007. Regions and regionalism in early modern German history. In Lancaster, Bill, Diana Newton & Natasha Vall (eds.) *An Agenda for Regional History*, 85–100. Northumbria University Press, Newcastle.